

ROZMAITOŚCI.

NAJDAWNIEJSZA TARYFFA DOMÓW

MIASTA KRAKOWA.

W braku wszelkich szczegółowych planów miast dawnych zwłaszcza do końca XVII a nawet do połowy XVIII wieku, nader ważnemi pod tym względem stają się tak zwane taryfły czyli spisy domów, robione przez urzędników z polecenia najwyższych władz sporządzane. Powód ich spisywania był rozmaity: jużto pod względem rozkładu zwykłych podatków na mieszkańców stale osiadłych w mieście: jużto w razach nadzwyczajnych, na gwałtowne i naglące chwilowo potrzeby; już też dla ściągania nałożonych kontrybucyi na miasto: już wreszcie dla rozpisu tak zwanych gospód (ex officia) w czasach odbywania sejmów, lub długiego pobytu króla z całym dworem w jakim grodzie. Wiemy że porządek numerowania domów, po większych zwłaszcza miastach, dopiero w drugiej połowie XVIII wieku nastąpił. Wiemy i to, że przy gwałtownych zniszczeniach i zburzeniach a szczególnie w XVII wieku, większe miasta, nadzwyczaj zmieniły swoją postać. W takim położeniu, ubikacye z epoki poprzedzającej: pałaców, domów, ulic, zamków i miast, dziś dla tych dwóch powodów, nieraz stają się prawdziwym węzłem gordyjskim, którego w szrankach sądowych nie można inaczej, dla braku dawniejszych planów rozwiązać, jak mieczem Alexandra. To nas skłoniło do nabycia parę lat temu, szacownego rękopisu obejmu-

jącego po większej części, najdawniejszą taryfę miasta Krakowa. Jakkolwiek zaś nie przytaczamy jej tutaj dosłownie, dla braku miejsca; w każdym jednak razie, mając zamiar rękopism ten przesłać następnie Towarzystwu Naukowemu Krakowskiemu, uważamy za użyteczne, podać przed spełnieniem tego, choć szczegółową treść tak ważnego pod względem archeologicznym pomnika.

Cały rękopism dosyć jest nadwerżony przez to, iż zewnętrznych okładek już nie miał kiedyśmy go nabyli. Że był niegdyś oprawny, dowodzą pięciokrotne tak zwane wasy, które o tyle zabezpieczyły go, iż główny przedmiot, jaki w sobie obejmuje to jest taryfę domów Krakowa, prawie bez żadnego uszczerbku przechował. Gatunek papieru i rodzaj pisma przekonywają, że społeczeństwie w roku 1632 został sporządzony i że będąc oryginałem w rzeczach urzędowych nader potrzebnym, tém samém uległ przez częste użycie go takiemu nadwerżeniu. Składa on się z dwóch części, o każdej z osobna wyłuszczyć sam przedmiot różny nakazuje.

CZĘŚĆ I.

Taką ma kartę tytułową: *Registr gospód wszystkich w mieście króla Jego Mości Krakowie dla Ich Mci PP. Senatorów, urzędników i dworu króla Jego Mci także królewiców Ich Mci przez Jakóba Alexandra Biedrzyckiego stanowniczego króla Jego Mci porządkie zrewidowanych i przejrzanych dnia (opuszczono) miesiąca (opuszczono) roku Pańskiego 1632.* Następnie obejmuje w sobie wyszczególnienie wszystkich ulic, dzielnic, miasteczek, jurydyk, i pojedyncze domy w obrębie dawnym Krakowa wówczas objęte. Oprócz nazwisk i imion właścicieli, przytacza położenie nieruchomości i ulic, wiele pięt, ile małych a wiele większych izb, ile sklepów, piwnic, komór, kuchenek, stajen i t. p. wreszcie dla kogo gospoda przeznaczona. Wielka drobiazgowość w oznaczaniu tych szczegółów, jak dziś jest bardzo użyteczną, w braku planów pojedynczych posiadłości Krakowa, tak z drugiej strony dowodzi, iż z całą ścisłością i pilnością chciał swoją pracę autor skutecznie. Jak ją zaś starannie wykonał, dosyć przytoczyć, iż w formacie małe folio objął ten spis gospód na 78 kartach czyli 39 arkuszach zapisanych. Mając taki ogólny rys tej szacownej pamiątki, przejdźmy do szczegółów w zarysach i w szeregu ulic, miasteczek, dzielnic podług porządku, jaki w tej księdze znajdujemy:

Razem
nieruchomości.

1. Rynek Krakowski z 4ma stronami: Isza, obejmuje kamienie 12; 2ga, kamienie 13; 3cia, kamienie 13; 4ta, kamienie 15. Razem	53.
2. Ulica Grodzka. Po jednej połaci: kamienie 32, dworek 1, bursa <i>Juristarum</i> 1, arsenał grodzki 1.	35.
Po drugiej połaci idąc od bramy ku rynkowi, łącznie z dworcem arcy-biskupa gnieźnieńskiego, ze szpitalem (?), collegium <i>juristarum</i> i kościołem Wszystkich Świętych, obejmuje: kamienie 39, dworków 3, kramy 2.	44.
3. Ulica Przecznicza <i>Legacka</i> nazwana (1); kamienie łącznie z dworem wojewody krakowskiego 9, dworków 6 .	15.
4. Przecznicza druga: dwór 1, dom 1.	2.
5. Ulica Szeroka: kamienie 17, dworców dygnitarzy 4, dworków 4.	25.
6. Ulica Stolarska: domów murowanych licząc z 2ma klasztorami św. Trójcy, ze szpitalem, oraz ze szkołą Panny Maryi.	19.
7. Ulica Sienna: kamienie.	3.
8. Ulica Wendeta (2): plebania 1, kamienie 8.	9.
9. Ulica Mikołajska. Po jednej stronie: kamienie 15, domów 2.	17.
Po drugiej: kamienie 19, dworek 1, plebania kościoła Panny Maryi 1.	21.
10. Ulica Szpitalna. Po jednej stronie: łaźnia 1, kamienie 18, kościół św. Tomasza 1, klasztor sierot ubogich 1, domków szpitalnych 2, słodownia 1.	24.
Po drugiej stronie: kamienie 15, dworków 9, szkoła św. Ducha 1, szpital św. Ducha 1, klasztor mniszek św. Ducha 1, kościółek św. Rocha 1 (3).	28.
11. Ulica Swinia, dziś istniejąca pod nazwą Różannęj kamienie 14, dworków 6.	20.
12. Ulica Bracka. Po jednej stronie kamienie.	8.
Po drugiej: kamienie 9, bursa węgierska 1.	10.
do przeniesienia	333.

(1) W opisie Krakowa z roku 1866, nie znajdujemy téj nazwy.

(2) Według Ambrożego Grabowskiego: str 27 opisu Krakowa, dziś jest w tém miejscu plac zwany *Mały rynek*, za kościołem Panny Maryi.

(3) Dziś nie istnieje, bo przerobiony na dom.

z przeniesienia.		333.
13. Ulica Psi (sic) rynek, dziś istniejąca pod nazwą Franciszkańskiej: kamienic 11, dom probostwa kościoła Wszystkich Świętych 1, dworków 4, dwór biskupi 1. . . .		17.
14. Ulica Wiślna. Po jednej stronie: kamienic 5, bursy <i>pauperum</i> 1, plac pusty ksieni Zwierzyn. 1, dworek 1. .		8.
Po drugiej stronie kamienic.		14.
15. Ulica Gołębia: kamienic 7, domów 12, bursa jerozolimska 1, bursa filozofów 1, dom szkolny 1, kolegium małe 1.		23.
16. Ulica św. Anny. Po jednej stronie: kamienic 7, szkoła św. Anny 1.		8.
Po drugiej: kamienic 7, kolegium wielkie 1, mennica miejska 1, mennica koronna 1.		10.
17. Przecznicza z ulicy św. Anny ku ulicy Szewczej kamienic		4.
18. Ulica Szewcza: z jed. str. kamien. 14, z drug. 15. . . .		29.
19. Ulica Szczepańska. Z jednej strony: kamienic 6, kościół św. Szczepana 1, konwent OO. Jezuitów 1.		8.
Z drugiej strony: kamienic 6, szpital św. Szczepana 1, plebania św. Szczepana 1.		8.
20. Przecznicza od ulicy Szczepańskiej ku Szewczej kamienic miejskich.		2.
21. Ulica Sławkowska. Po jednej stronie kamienic 21, dworków 2.		23.
Po drugiej: kamienic 17, klasztor św. Marka 1. . . .		18.
22. Ulica Żydowska. Po jednej stronie kamienic. . . .		5.
Po drugiej: kamienic 11, dworków 3.		14.
23. Ulica Rogacka: kamienic 5, domów i dworków 15, łaźnia rogacka 1.		21.
24. Ulica św. Jana. Z jednej strony kamienic.		22.
Z drugiej: kamienic 16, kościół św. Urszuli 1 (1). . .		17.
25. Na dwóch przecznicach z ulicy św. Jana kamien. . .		2.
26. Ulica Floryańska. Z jednej strony: kamienic 30, dom I.		31.
do przeniesienia.		617.

(1) Następnie wedle Ambrożego Grabowskiego był pod tytułem: św. Jana Bożego z klasztorem Bonifratrów. W nowszych czasach sprzedany. Był tu także do roku 1842 teatr.

	Razem nieruchomości.
z przeniesienia	617.
Z drugiej: kamienic 23, dworków 2.	25.
27. W 3ch przeczn. od Floryańskiej ulicy kamien. .	3.

Dzielnica Garbarze.

28. Ulica Pańska dziś nieistniejąca: domów i dwor- ków 25, stajnia zwana <i>pod Łańcuchem</i> 1.	26.
29. Na Rybitwach domów i dworków.	5.
30. Ulica Różana " "	26.
31. Ulica na Kawiorach (sic) dziś nieistniejąca: domów i dworków 32, dworców 2.	34.
32. Ulica Garncarska: kamienica 1, domów i dwor- ków 33, ogród Cyglerów 1.	35.
33. Ulica Grzebienna dziś nieistniejąca: domów i dwor- ków 14, dworzec 1.	15.
34. Ulica Czarna dziś nieistniejąca: dworzec 1, domów i dworków 20.	21.
35. Ulica Szeroka dziś nieistniejąca: kamienic 2, do- mów i dworków 21.	23.
36. Ulica Tasenberg dziś nieist.; domów i dworków. .	8.
37. Ulica za kośc. św. Piotra: domów i dworków. . .	11.
38. Ulica na Czarniej wsi: domów i dworków. . . .	31.
39. Połać za młynem kamiennym i za rurmusem miejskim; domów i dworków.	10.

Dzielnica Biskupie stare.

40. Pominąwszy place pogorzałe: ogrodów 3, dom wielki Lorkowicowski gdzie posłowie stawali cudzoziemscy 1, domów i dworków 30	34.
---	-----

Dzielnica Krowodrza.

41. Grunt proboszcza ś. Ducha 1, domów i dworków około 36, stajni 3	40.
--	-----

Dzielnica Błonie.

42. Pod zawiadywaniem rajców krakowskich: domów 61, gościnnych domów 4	65.
do przeniesienia	1029.

z przeniesienia. 1029.

Dzielnica Pędzichów.

43. Połać za kościołem ś. Walentego (1): kamienica 1,
domów i dworków około 30, folwark 1 32.

Dzielnica Promnik wielki.

44. Kamienica biskupa krakowskiego 1, młyn 1 2.

Dzielnica Promnik wieś.

45. Dwór wielki 1, młynów 2, papiernia 1, plebanija
kościoła ś. Mikołaja 1, folwark ojców Dominikanów 1. do-
mów i dworków około 21 27.

Dzielnica wał krakowski.

46. Połać od bramy Grodzkiej; domów i dworków 26
47. Połać od Nowej bramy ku Wiśle; domów i dwor-
ków 17, stajnia miejska 1, ogród miejski 1, ogród Jezuicki
wielki 1 20.
48. Połać od Nowej bramy ku Mikołajewskiej; domów
i dworków 8, młyn królewski kamienny 1 9.
49. Ulica w tyle tych domów bez nazwiska: domów
i dworków 15, stajni rzeźniczych 11 26.
50. Połać od bramy Mikołajewskiej do kościoła ś. Mi-
kołaja; kamienic 2, domów i dworków 25 27.
51. Uliczka za kościołem ś. Mikołaja: klasztor Ojców
Bossaków 1, domków księżych 2, dworzec 1, młyn drewnia-
ny królewski 1 5.
52. Połać *Blechu miejskiego*: kamienic 3, domów
i dworków 34, dworzec 1, ogrodów 2, folwark 1, młyn dre-
wniany na Rudawie 1, szpital ś. Mikołaja 1 43.
53. Połać *wału wielkiego* od Mikołajewskiej bramy ku
Kleparzowi: domów i dworków 37, stajnia 1 38.
54. Uliczka do Mogiły idąc: domów i dworków 13,
ogród wielki 1 14.
do przeniesienia 1298.

(1) W dzisiejszych czasach zburzony.

Razem
nieruchomości.
z przeniesienia 1298.

Dzielnica miasteczka Kleparza.

55. Rynku 1sza część kamienie 2 domów 6; 2ga domów 8, 3cia domów 15, 4ta domów 20	51.
57. Ulica Długa; po jednej stronie domów i dworków	26.
Po drugiej, domów i dworków 18, placów pustych 3	21.
57. Połąć między bramami Sławkowską i Mikołajewską; domów i dworków	10.
58. Ulica Krowia dziś nieistniejąca: domów i dworków 11, plac 1	12.
59. Ulica Malowańce dziś nieistniejąca: domów i dworków	14.
60. Połąć gdzie szewcy w rynku domków	10.
61. Na gruncie ś. Floryana domków	12.

Miasto Kazimierz.

62. W rynku: 1sza strona kamienie 6, domów 3; druga strona kamienie 4 domów 5; trzecia strona kamienie 9 dom 1, czwarta strona kamienie 8 domów 3	39.
63. Ulica Krakowska: po jednej stronie kamienie 10 domów 4	14.
Po drugiej kamienie 12 dom 1	13.
64. Ulica Żydowska kamienie 13, domów i dworków 18, huta złotników 1	32.
65. Połąć między szwecami idąc z Kazimierza do Krakowa; po jednej stronie kamieniczka 1, domków 8, łaźnia miejska 1	10.
Po drugiej od mostu idąc do Kazimierza: kamieniczka 1, domów 11	12.
66. Ulica Wielicka; po jednej stronie kamienie 5 domów 6	11.
Po drugiej, kamienie 6 domów 5.	11.
67. Ulica Psirynek (sic) dziś nieistniejąca; po jednej połąci kamienica 1, domków 16.	17.
Po drugiej, kamienie 3. domów i domków 13	16.
68. Przecznicza ku kościołowi ś. Wawrzyńca; kamienie 2 domów 16	18.
do przeniesienia	1647.

Razem
nieruchomości.

z przeniesienia . . . 1647.

69. Połąć jatek maślnych w stronę ratusza: jatek maślnych 13 waga miejska 1, jatek miejskich 6, domków 16, jatek solnych 12	53.
70. Ulica Jakobska: kamienic 7, domów 12.	19.
71. Ulica Piekarska: kamienic 2 domów 18	20.
72. Połąć naprzeciw kościoła s. Katarzyny domków	7.
73. Ulica Krowia dziś nieistniejąca: domów i domków	7.
74. Ulica Tkacza dziś nieistniejąca: domów i domków	21.
75. Połąć na <i>Podbrzeziu</i> domów i domków	59.
76. Za bramą Wielicką dom	1.
77. Za <i>Skalką</i> domów	2.
78. Za klasztorem ś. Katarzyny domów	3.

Dzielnica Stradom.

79. Po prawej stronie od Grodzkiej bramy: kamienic 8, domów i domków 25.	33
Po lewej ręce idąc z Kazimierza: kamienic 12, domów i domków 26, dworzec 1.	39

Dzielnica Podzamecze.

80. Połąć do juryzdykcyi wielkorządcy należąca: domów i dworów 17, mennica królewska 1.	18.
81. Połąć od kośc. św. Agnieszki: domk. 5, dwor. 2.	7.
82. Połąć w uliczce przeciw ogrodowi bernardyńskiemu: domków.	6.
83. Połąć pod samą górą Zamkową: domków i dworów 22, pralnia królewska 1, dwór pana krakowskiego 1, dwór królewski nad Wisłą 1.	25.
84. Połąć na Rybitwach: domów i domków 51, dworów 2, klasztor (lub kościół) Reformatorów 1.	54.
85. Połąć na Smoleńsku: domków.	3.

Razem nieruchomości. . . . 2,024.

Rozdzieliwszy powyższe dane na rodzaje budowli, wypada z w roku 1632 podług powyższej taryfry było w Krakowie:

Dwór królewski.	1.	Słodownia.	1.
Arsenał	1.	Mennic.	3.
Dworców dygnitarzy. . .	18.	Ogrodów.	9.
Kamienic	647.	Stajen	17.
Domów i dworków . . .	1,227.	Gościn. domów. . .	4.
Domów szkolnych i kol-		Folwarków	3.
legii	14.	Młynów	6.
Szpitali	4.	Papiernia	1.
Kramów.	2.	Huta złotników. . .	1.
Domów plebańskich. . .	7.	Waga miejska. . . .	1.
Łaźni	3.	Jatek różnych. . . .	36.
Kościółów	7 (1).	Pralnia.	1.
Klasztorów	6.	Placów pustych. . .	4.

Razem jak wyżej . . . 2,024.

W końcu tego spisu, jest jeszcze zamieszczone wyszczególnienie 23 wsi najbliższych Krakowa i Kazimierza, które były: Zwierzyniec, Przegorzały, Bronowice mniejsze, Bronowice większe, Tarus, Zielonki, Witkowice, Górka, Rakowice, Bieńczyce, Czerzyny, Łąg, Dąbie, Płaszów, Zabłocie, Bieżanów, Wola, Kardwanów, Dorek, Skotniki, Pychowice, Dębniaki i Jugowice. Z tych, Zwierzyniec, Przegorzały, Bronowice mniejsze i większe, Bieńczyce, Czerzyny, Bieżanów, Kardwanów, Dorek, Dębniaki i Jugowice, były uposażeniem różnych klasztorów i osób duchownych w samym Krakowie.

Wreszcie w samém zakończeniu tej taryfry, na oddzielnej stronie zamieścił spisujący następujący szczegół: „*Przy wyżej pi-sanym mieście Kazimierzu jest miasto żydowskie, w murze zdawna nasiadłe budowne; ci prosili żeby ich nie rewidować i nie pisać, po-wiadając, że mamy przywileje na to, a do tego nie stałby tu nikt u nas i nie stawał dla saméj ciasności i smrodu.*” Widać że układają-cy tę taryffę Alexander Biedrzycki musiał się dokładnie sam przekonać o tych zaletach tej dzielnicy, kiedy ani jednego budynku w tém mieście, nie zamieścił do ponoszenia gospód.

(1) Dlaczego w powyższym spisie, autor nie objął wszystkich kościo-łów, których wedle Pruszcza w roku 1650 miało być 65, nie jest nam wiadomo. Prawdopodobnie jest tylko, iż spisujący objął te tylko ko-ścioły, w których uboczne liczne zabudowania i oficyny pozwalały bez uszczerbku służby Bożej gospody w nich ponosić. Toż samo i o klaszto-rach wnioskować można.

Porównyując ilość domów w tej taryffie objętych. 2020.
z liczbą nieruchomości wykazaną w r. 1844. 1863.

widzimy ubytek domów 157.

nie licząc znacznej ilości kościołów nieobjętych w tym spisie z roku 1632.

Ile szacowny ten rękopism, jest ważnym dla Krakowa, bliżej będzie mógł dopiero ocenić Ambroży Grabowski. Z naszej tylko strony to jeszcze dodamy, iż obejmując Kraków z wszystkimi dzielnicami w r. 1632, zatem kiedy był jeszcze niétknięty tylokrotnemi klęskami, bardzo wiele będzie można wyjaśnić szczegółowych miejscowości, w dawnych aktach bądź miejskich bądź koronnych wyłuszczonych. Oznaczenie wreszcie dokładnie 16 ulie dziś nieistniejących, aż nadto dotykalnie przemawia za ważnością tego rękopismu pod względem archeologicznym.

Bolejemy mocno, iż druga połowa tego rękopisu nader uszkodzoną została przez to, iż 11 kart początkowych brak jest zupełny i że żadnego śladu nie mogliśmy następnie wyczytać, kto go pisał i w jakim celu. Z przedmiotów jednak jakie w sobie mieści i po sposobie pisma dawnego z pewnością można wnioskować, iż jeden z pisarzy sądów assessorskich w XVII wieku, mając pod ręką grubą księgę powyższej taryfy w połowie niezapisaną, chcąc użytek zrobić z białego pozostałego papieru, zaczął przepisywać wszystkie ważniejsze wyroki, jakie w tychże sądach zapadły. Osnowa ich, w handlowych po większej części przedmiotach, dotyczyła różnych miast. Najliczniejsze z tych, obchodzą Kraków i Kleparz. Pod względem chronologicznym obejmują lata zapadłych dekretów: z r. 1567, 1628, 1635, 1636, 1641, 1644, 1645, 1647, 1649 aż do r. 1650. Z tych najciekawszy dla nas wyrok jest ten, który zapadł w sprawie słynnego naszego malarza Tomasza Dolabelli w r. 1641 przeciw Jadwidze Piotrkowczykównie przeoryszy WW. PP. Dominikanek przy kościele N. Trójcy w Krakowie. Celem tego sporu było, żądanie przeoryszy wydania majątku ruchomego siostry jej a zmarłej żony Dolabelli Agnieszki z Piotrkowczyków na złp. 10,000 ówczesnych otaksowanego.

Pięć charakterów pisma jakie w tej drugiej części rękopismu spotykamy, każą domniemywać, że jeden pisarz przekazywał drugiemu tę księgę do jej zapelniania. Co może naprowadzać także na drugi wniosek, iż może używana była w jakiejś kancelaryi jako posilkowa, gdy same oryginały dokumentów przy sprawach, musiały być stronom wydawane lub zwracane.

Pisałem w Mokotowie
dnia 2 listopada 1867 r.

Alexander Wejnert.

